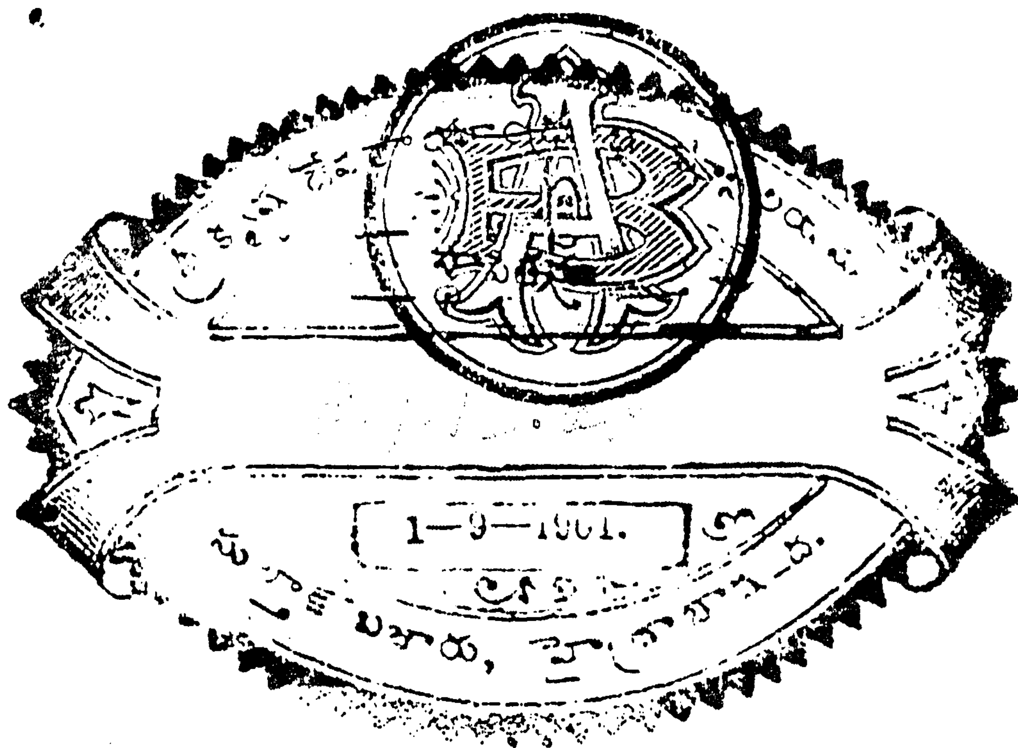
శారదాపద్య వాచకములు

(ఏడవవాచకము.)

గ్రంథకర్త:

తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు.

[రెండవకూర్పు.]

1930

Price 8 As.] [వెల 8 అణాలు.

చెన్నపురి : ఆర్యభారతీ ప్రెస్సున
ముద్రితము:—1930.

కృతి సమర్పణము.

ఓమ్

పట్టిన పట్టువిడువక సాధించు దిట్టయై బ్రహ్మసృష్టికిఁ
ప్రతిసృష్టిగావించిన కౌశికమునీంద్రుని వంగడ
మునఁబుట్టి శ్రీరామచంద్రమూర్తిని
అయోధ్య కొసంగిన తల్లికి
కళలఁబోషించుచు భాగ్యమును హెచ్చించుచు విజ్ఞాన-
మును వెదఁజల్లుచు నఖండప్రభతో భరత
వర్షమునంతను నేకచ్ఛత్రముగా
నేలిన తల్లికి
ఆసియా, ఐరోపా మున్నగు పంచమహాభూఖండములకు
జ్ఞానభిక్షనొసంగి యుద్ధరించిన సిద్ధనాగార్జున
దిఙ్నాగాది విశ్వాదర్శకులఁగన్న తల్లికి
మాతల్లికి

ఆంధ్రభాషామతల్లికి

నేఁటి తనబిడ్డలయభ్యుదయమునకై యీ శారదావాచకములను
వినయముతో, భక్తితో
సమర్పించుకొనుచున్నాను.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

తేకుమల్ల రాజగోపాలరావు.

విషయసూచిక.

శ్లో. నిరీశ్వరాః పరే దేశాః
ఆంధ్రస్త్వేకోఽస్తి సేశ్వరః,
యత్రాఽస్తే భగవాన్విష్ణు
రాంధ్రనాయక సంజ్ఞయా.

ప్రాచీనము.

భారత వర్షవిశేషములు.

భీష్మపర్వము—౧-వ ఆశ్వాసము.

వారి నన నేల తొల్లియు వసుధకై య
నేకనృపతులు పోరాడి రిట్లు నేల
యేలి కాదె భగీరథరఘుయయాతి
నహుషముఖ్యులు విశ్రుతోన్నతులు గనిరి. 1

భారతవర్షమందలి యుదార విభూతి విలాసంబున కాస
పడి యెట్టివారును నీసునం బెనంగకుందురె. దీనివిస్తారంబు
నను వివరించెద. 2

మలయ మనఁగ శుక్తిమంతంబు నా వింధ్య
మనఁగఁ బారియాత్ర మన మహేంద్ర
మనఁగ ఋక్షవంత మన సహ్య మన నిందుఁ
గులనగంబు లేడు వొలుచు నధిప. 3

వానియందు వివిధమణిగణంబులు సమకూర్పవచ్చు ననిన
ఖనివిశేషంబులు సెప్ప నేల? మఱియు నుపమహీధరంబు
లనేకంబులు గలిగియుండు వానియందు. 4

ఇనుమును రాగియుఁ దగరం
బును వెండియుఁ బసిఁడియుం బ్రభూతము లై పే
ర్చిన సిరిఁ జేయఁగ నొప్పెడు
ఖను లెడ నెడఁ బెక్కు గలవు కౌరవనాథా! 5

క. వెండియు ధనార్జనంబును
గొండలవలనను ఘటించు కోనలను నేర్పుం
దండితనంబును బాడియు
నొండొంటికి మిగులఁ గలిగియున్న ట్లయినన్. 6

వ. గంగయుఁ దుంగభద్రయు వేత్రవతియు వేగవతియుఁ గృష్ణ
వేణియుఁ బెన్నయు యమునయుఁ దమసయు శరావతియుఁ
గావేరియు గోదావరియు నర్మదయు బాహుదయు సరయు
వును శతద్రువును వితస్తయు విపాశయుఁ దామ్రపర్ణియు
నను మహానదులు మఱియు ననేకసరిద్విశేషంబులునుం గలిగి
వీనివలన నానాముఖంబుల ధనధాన్యాది సంపదాగమం
బులు సొంపు మిగిలి యుండు.

క. ఎడనెడఁ బఱపై యొప్పెడి
యడవు లనేకములు వానియం దర్థము సే
రెడివెఱవులు పెక్కులు చొ
ప్పడియుండు నయంబుతోడి బలిమి గలిగినన్.

వ. ఆంధ్రసింధుచోళాద్యనేక జనపదంబులీ భారతవర్షంబున
సమస్త వస్తు సంపత్సంపాదనంబు లయిన గుణవిశేష
బుల వెలసి పురుషార్థంబులకు ధర్మార్థకామములకుం గా
రణంబులై కమనీయంబు లగుచుండు.

క. వినికిఁ గలిగి రక్షించుచు
ననువున దయతోడి పాడి నాయతులెల్లం
గొనుచుఁ దగ నేలి పోగడొం
దిన రాజున కుర్వి కామధేనువు కాదే? 1

ఆంధ్రులు.

యయాతికొడు కనువునకు సభానరుండుఁ జక్షువుఁ బరోక్షుండు ననువారు మువ్వురు పుట్టిరి. అందు సభానరునకుఁ గాలనాథుండుఁ గాలనాథునకు సృంజయుండు సృంజయునకుఁ బురంజయుండుఁ బురంజయునకు జనమేజయుండు జనమేజయునకు మహాశాలుండు మహాశాలునకు మహామనసుండు మహామనసునకు నుశీనరుండుఁ దితిక్షువు నన నిరువురు జన్మించిరి. అందుఁ దితిక్షునకు రుశద్రథుండు, రుశద్రథునకు హేముండు, హేమునకు సుతపుండు సుతపునకు బలియుఁ బుట్టిరి. ఆబలివలన నంగ వంగ కళింగ సింహ పుండ్రాంధ్రులను పేళ్లుగలవా రార్వురు కుమారులు పుట్టిరి. వారలు తూర్పుదేశంబులకు రాజులయి యా దేశంబుల్లకుఁ దమతమ నామధేయంబు లిడి యేలిరి.

—భాగవతము : నవమస్కంధము.

మన భాష.

ఆ. తెలుఁగ దేల యన్న దేశంబు తెలుఁ గేను
దెలుఁగువల్లభుండఁ దెలుఁ గొకండ
యెల్లనృపులు గొలువ నెఱుఁగవే బాసాడి
దేశభాషలందుఁ దెలుగు లెస్స.

—కృష్ణదేవరాయలు.

ఆ. జనని సంస్కృతంబు సకలభాషలకును
దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స
జగతిఁ దల్లికంటె సౌభాగ్యసంపద
మెచ్చుటాఁడుబిడ్డ మేలు గాదె?

—క్రీడాభిరామము.

ఉ. అచ్చ తెలుంగు పద్దె మొకటైనను గబ్బములోన నుండినన్
హెచ్చని యాడుచుందురది యెన్నదుఁబెద్దలు! పొత్తమెల్ల ని
ట్లచ్చ తెలుంగునన్నుడువ నందుల చంద మెఱుంగువారు నిన్
మెచ్చరొ యబ్బురంబనరొ మేలనరో కొనియాడరో కడున్.

—పొన్నికంటి తెలగన్న, యయాతిచరిత్రము.

క. మును మార్గకవిత లోకం
బున వెలయఁగ దేశికవితఁ బుట్టించి తెనుం
గు నిలిపి రంధ్రవిషయం
బునఁ జనఁ జాళుక్యరాజు మొదలుగఁ బలువుర్.

—నన్నెచోడుఁడు, కుమారసంభవము.

ద్వి॥ ఆరూఢగద్య పద్యాది ప్రబంధ
పూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠరచన
మానుగా సర్వసామాన్యంబు గామి
జానుఁదెనుఁగు విశేషము ప్రసన్నతకు.

—పండితారాధ్యచరిత్రము.

ఉరుతర గద్య పద్యోక్తుల కంటె
సరసమై పరగును జానుఁదెనుంగు.

—బసవపురాణము.

పరమేశ్వరుఁ డాంధ్రదేశమున స్థిరనివాస మేర్పఱచుకొనుట.

వ. సూర్యుండును నీశ్వరుని గౌరీవినాయకులను బరిజనంబుల నెల్లరను నాశ్రయించి వారి యనుగ్రహప్రసాదంబులు వడసి పరమేశ్వరుం దరిసి. 1

తే. బ్రహ్మవిష్ణుమహేంద్రాది పరివృఢునకు
నద్రిరాజన్యకన్యాస మన్వితునకుఁ
బ్రమథగణభూతబేతాళపరివృతునకు
హరున కినుఁడు నమస్కార మాచరించె 2

వ. ఇట్లు ప్రణామానంతరంబున భాస్వంతుండు గౌరీకాంతునకు నిజాగమనప్రయోజనం బెఱింగించి యాంధ్రదేశంబున కాహ్వానించుటయు. 3

ఆ. ఇనునితోడిచెలిమి । నిభరాజవదనుండు
విన్నపంబుచేసె । విశ్వపతికి
నమృతమథనవేళ । నావిర్భవుండైన
భుజగహారుఁ జూడఁ । బోద మనుచు. 4

సీ. విఘ్నాధినాథుండు । విన్నవించిన మీఁదఁ
బర్వతాత్మజ విన్నపంబు చేసెఁ
బర్వతాత్మజ విన్నపం బొనరించిన
వెనుకఁ గ్రౌంచఘ్నుండు । విన్నవించె
గ్రౌంచఘ్నుఁ డిట్లువిన్నవించిన యత్తఱి
మఱి విన్నవించెను । మాతృగణము
బ్రహ్మాదిమాతృవర్గము విన్నవించిన
వెంబడి భూతముల్ । విన్నవించె

తే. నిందుధరునకుఁ గైలాసమందిరునకు
నభవ! విచ్చేయు రవికిఁ బ్రియంబు గాఁగ
నమృతవారాశి నుదయించి । యాంధ్రభూమి
దక్షపురి నున్నయాదివ్యతనువుఁజూడ. 5

వ. అని యిట్లు విన్నవించిన విఘ్నేశ్వరుని మీఁదియనుగ్రహం
బునను భవానిమీఁదికూర్మినిఁ గుమారునిమీఁది ప్రేమా
నుబంధంబునను బ్రాహ్మ్యాది మాతృగణంబులమీఁది ప్రీతిని
భూతంబులమీఁది యాదరాతిశయంబునను భాస్వంతుని
మీఁదిసంతోషంబునను మధ్యమలోకగమనోద్యుక్తుం డై
హరివిరించులం జూచి మహాదేవుం డి ట్లనియె. 6

మ. కలవారందఱు దక్షవాటిగమనోత్కంఠాసముత్సాహదో
హలులైనారు సహస్రభానుఁడునసభ్యర్థించుచున్నాఁడుమ

గళదివ్యామృతలింగ దర్శనమును గర్తవ్య మంత్రభక్షమా
స్థలికింబోదమె యూనుపోక వినోదంబుల్ పరీక్షింపఁగన్.

తే. పాయ కొక చోటఁ జదికిలఁ బడఁగ నుండ
నైనఫల మేమి యటువినోదార్థ మరిగి
సంచరింతముగాక యా జలజహితుని
ధర్మ మార్జిత్యమును బొంద దక్షపురిని. 8

వ. అని యానతిచ్చి యాక్షణంబ. 9

క. చాటింపఁ బంచెఁ జంద్రకి
రీటుఁడు కైలాసనగపురీవీథుల ఘం
టాటంకృతితో దక్షుని
వాటికిఁ బయనంబు ప్రమథవరులకు ననుచున్. 10

వ. అప్పుడు భవాని భవుసన్నిధిఁ జేతులు మొగిచి యిట్లని
విన్నవించె. 11

తే. పుట్టినిలు గాన నాకు నెప్పుడును ప్రేమ
దక్షవాటిక మీఁద నెంతయు ఘనంబు
సన్నిధానంబు సేయు మో చంద్రమౌళి!
యమ్మహాపురి భీమలింగమ్ము మీఁద. 12

తే. ఉత్తరంబునఁ గాశీపురోత్తమంబు
మోక్షలక్ష్మికి నెబ్బంగి మూల మయ్యె
దక్షిణంబున నాభంగి దక్షవాటి
మూల మాఁగాఁపుతను భోగమోక్షములకు. 13

తే. కుంటికుదుపు లశక్తులు కుష్ఠరోగు
లఁఘులును వృద్ధులును బాలు రాదిగాఁగఁ

గాశి కరుగంగ లేనివి కారు లెల్ల
మోక్షమును బొందుదురుగాక దక్షవాటి. 14

మ. కలిదోషంబుననిష్ఠురాత్మకులునర్గాగామాంధులుం బాపక
ర్ములు నజ్ఞానదవాగ్నిదగ్ధులును నై ప్రోద్యన్మహారౌరవా
వలిఁగూలంగలదుష్టమానసులకున్ వారాణసీతుల్యమై
గలుగుంగావుత ముక్తి దక్షపురి నీకారుణ్యసంభావనన్. 15

తే. సర్వలోకంబులకును మోక్షదుండ వైన
నీవు సన్నిహితుండ వై నిల్చినపుడు
దక్షిణాపథకాశి శ్రీదక్షవాటి
భువనమాన్యంబ కద నాకుఁ బుట్టినిల్లు. 16

వ. అని విన్నవించినయనంతరంబ యంబికావల్లభుండు కైలాస
భవనంబుననుండి సకలపరివారసమేతుం డై దక్షారామంబు
ప్రవేశించిన. 17

శా. సంతోషించిరి దక్షిణాపథజనుల్ సాక్షాద్విరూపాక్షునిఁ
గాంతాసంయుతు నందివాహు శశిరేఖాజూటకోటీరు వే
దాంతాభ్యర్చిత పాదపంకజుని దక్షారామమధ్యంబునం
దంతర్గసంభృతసౌఖ్యుఁగంటిమి దెక న్నారంగ నంచెంతయున్.

తే. అని సమస్తజనంబులు నభినుతింప
నల్లనల్లన వేంచేసె నంధకారి
దక్షవాటికఘంటాపథంబునందు
హరిశతానందశక్రాదిసురలు గొలువ. 19

వ. ఇట్లు భీమేశ్వరసదనాంతరంబుం బ్రవేశించి. 20

తే. గారవించెను విధి శిరఃకంపమునను
నాదరించెఁ బ్రియోక్తుల నబ్జనాభు

ఖించుమందస్మితమున మహన్నించె శ్రీశ
హరుఁడు గరుణించె సురలఁ గటాక్షదృష్టి. 21

చ. సకలదిశాముఖంబులు ప్రసన్నములయ్యెఁ బ్రదక్షిణార్చియై
యకలుషలీలఁ గైకొని యాహవ్యవహుండు హవిర్విభాగముం
బ్రకటితసౌఖ్యకారి యయి వాయక వీచె సమీరణంబు త్ర్యం
బకుఁడట భీమనాయకుని మందిరమధ్యముఁ జూచునత్తఱిన్.

వ. ఇట్లయ్యోగీశ్వరేశ్వరుండు మార్గశిరశుద్ధ చతుర్దశియందు రోహిణీనక్షత్రంబున సిద్ధయోగంబున భీమనాయకుని యభ్యంతరమందిరంబునం బ్రవేశించి, కక్ష్యాంతరంబులు గడచి గర్భగృహమండపంబున భీమనాథు నర్చించి యాపాదమస్తకంబు తద్రూపంబు ముహూర్తమాత్రంబు చింతించి.

శా. కైలాసాచలకేళిమందిరుఁడు శ్రీకంఠుండు సోత్కంఠుఁడై
ప్రాలేయాచలరాజకన్యకయుఁ దాఁ బ్రహ్మాదిదేవవ్రజం
బాలోకింపఁగ నైక్యతం బొరసె దక్షారామభీమేశుతోఁ
ద్రైలోక్యంబును దివ్యలింగశివతాదాత్మ్యంబు వర్ణింపఁగన్.

వ. ఇట్లైక్యంబు నంది బ్రహ్మాదిదేవతలచేఁ బూజితుండై సంతుష్టాంతరంగంబున నప్పరమేశ్వరుం డిట్లని యానతిచ్చె.

తే. ఎల్లకాలంబు నుండెద నిచట నేను
మొదలి మామామ యారామపదమునందు
వెండిగుబ్బలిపై వేడ్క వీడుకొల్పి
మేరునగరాజుపైఁ గల మెచ్చువదలి.

—భీమఖండము.

సప్తర్షులు గోదావరిని దక్షవాటికకుఁ గొనితెచ్చుట.

శా. ఎంచన్ బెక్కువిశేషముల్ ధరణిలో నింపారుచున్నట్టి యా
పంచారామములందు దక్షిణమహాపాథోధితీరంబునన్
బంచబ్రహ్మమయామృతప్రకటశుంభద్దివ్యలింగాకృతిన్
మించం గుబ్బలి యల్లుఁ డొప్పెసఁగు భీమస్వామి యు
[ద్దాముఁడై. 1

వ. అమ్మహేశ్వరున కర్ఘ్యపాద్యాచమనీయార్థంబు తత్సమీపంబున గోదావరీవాహినిం బ్రవహింపంజేయువారై భారద్వాజాదిమహామునీంద్రులు కతిపయప్రయాణంబులు సలిపి యొక్కయెడం దమపురోభాగంబున. 2

సీ. గౌతమీగంగ నాలోలఘనతరంగఁ
గేళిడోలావిహారసంక్రీడమాన
చక్రవాకబకక్రౌంచసారసాళి
హంసకారండవాటవమాద్యద్విహంగ. 3

. కనుంగొని యొండొరులం గాంచుచు. 4

. కంటిరే! ఘోరపాతకౌఘముల నెల్లఁ
గడిమి జంకించుచున్నది గంగ యిపుడు
వీచికాహస్తవిన్యాసవిభ్రమముల
ఘుమఘుమధ్వానహుంకారఘోష మెసఁగ. 5

తే. యక్షగంధర్వసిద్ధ విద్యాధరోర
గామరవ్రాత భరితో భయప్రతీర
పృథివి యెల్లను రక్షించు పేరటాలు
మమ్ము రక్షించు గోదావరమ్మ యెపుడు.

తే. అమృతమైనపయోధార నహరహంబు
సృష్టిగలజంతుకోట్ల విరక్షింతువీవు
జనని వాటకు నేమి సంశయము చెపుమ
గౌతమీగంగ! యుల్లోల ఘనతరంగ! 7

క. గోదావరి గోదావరి
గోదావరి యనుచుఁ బలుకు గుణవంతులకున్
గోదావరితల్లీ సం
పాదింతుగదమ్మ నీవు భవ్యసుఖంబుల్. 8

క. కంబుశశిరజతశుక్తివి
డంబసితచ్ఛాయకలిత డంబరములు నీ
యంబువు లమృతోపమరుచు
లంబా! మాకొసఁగుఁగాత మభ్యుదయంబుల్. 9

శా. ఆపాతాళగభీరనీరకసుధాహారామలచ్ఛాయకున్
ద్వీపాలంకృతికిన్ మహేంద్రనగరీనిశ్రేణికాయష్టికిన్
దాపోపాయవిధావిమాత్రికి మహాదన్వాదృఢాలింగన
వ్యాపారప్రతిపన్నసౌఖ్యకును సాష్టాంగంబు గంగమ్మకున్.

శా. రంభోరూకరశాతకుంభఘటధారాపూరణప్రక్రియా
గంభీరస్వనసాంద్రభిన్నకరిరాడ్గండూషనిష్ఛన్నకున్
సంభావించినమస్కరింతుము త్రిసంధ్యంబుల్ ముదంబొప్పసి
కంభోజాసనకుండికాంబుజవనీహంసాభ గోదావరీ! 11

క. గౌతమికిఁ బంచమహా
పాతకపటలాంధకార ♦ పాటనవిధిరా
గౌతమికి నమస్కారం
బాతతమతిఁ జేయుదుము ప్రశస్తయత్నం బెసఁగన్. 12

వ. అని ప్రార్థించి యి ట్లనిరి.

సీ. విచ్చేయవమ్మ శ్రీ ♦ వృషభవాహనధర
సామజకటమదా ♦ సారధార
పయనమ్మ గావమ్మ ♦ భర్గజటాటవీ
కుటజశాఖాశిఖా ♦ కోరకంబ
రావమ్మ యాదిమ ♦ బ్రహ్మదోఃపల్లవ
స్థితకమండలుపుణ్య ♦ తీర్థజలమ
లేవమ్మ విశ్వంభ ♦ రావధూటీకంఠ
తారమౌక్తికహార ♦ ధామకంబ

తే. తెరలతో వీచికలతోడ ♦ దరులతోడ
విమలడిండీరఖండదండములతోడ
మురువు లీవిము నామోద ♦ మునుజవంబు
వడువునొప్పంగ గంగమ్మ ♦ నడువవమ్మ! 14

మ. అదె మాస్వామి సుధారసోద్భవుఁడు దక్షారామభీమేశుఁ డ
భ్యుదయంబొందిప్రతిష్ఠఁగైకొనెడు నంభోరాశి తీరంబునన్
బదమా షట్పదమాలికాపరిలసత్పాథోధునీసంపదా
స్పదనానా సలిలప్రవాహలహరీసంభార గోదావరీ. 15

ఆ. సోమశేఖరుండు ♦ భీమేశ్వరస్వామి
తివిరినాఁడు సుప్రతిష్ఠఁ బొంద

శైలదప్పకుండ విచ్చేయఁగా రాదె
త్ర్యంబకాద్రి సరసి ధామలక్ష్మి. 16

మ. అని మెప్పించి మహర్షి లేద్వరుసు నత్యాశ్చర్య మొప్పన్ బ్ర
వనిరూఢింగొనివచ్చి రంధ్రవసుధా వక్షోజహారావళిన్ [భ్రా
మునుబృందారక సేవ్యమాన సలిలన్ గోదావరీవాహినిన్
వెనుకన్ ముందఱఁ బార్శ్వదేశముల నావేశించి సేవించుచున్.

వ. అమ్మహాపుణ్యవాహినియును.

మ. కెలనన్ ముందఱ సిద్ధకింపురుషులున్ గీర్వాణులు న్నాగసా
ధ్యులు విద్యాధరకిన్నరేంద్రులు సముద్భాషింప దివ్యాప్సరో
లలనాబృందము లాడ దానవులు పిల్లంగ్రోళ్లు పట్టంగ బొ
బ్బలు నార్పుల్ కటుసింహనాదములు నుత్పాతిల్ల ధాత్రీస్థలిన్.

చ. మలఁగిమలంగి భీమపతి మందిర మండలసిద్ధభూమికిన్
దొలఁగితొలంగి యుచ్చలిత తోయదరంగపరంపరోద్ధతిన్
జెలఁగి చెలంగి యారభటి శీర్ణధరాధర ధాతు రేణులన్
గలఁగి కలంగి పాఱె వడి గౌతమకన్యక దక్షవాటికన్.

తే. దేవదుందుభు లుడువీథిఁ దీటుకొలుప
నమరు లందంద పుష్పవర్షములు గురియ
మునిజనంబులు జయజయధ్వను లొనర్ప
దక్షవాటంబుఁ జొచ్చె గౌతమతనూజ.

సీ. త్ర్యంబకాచలశిఖాగ్రంబునం దుదయించి
పొదలి యార్యావర్తభూమిఁ దఱిసి
మలఁగి దండకవనీమధ్యభాగమున నా
ప్రస్రవణాచలప్రస్థ మొఱసి

పట్టిసశ్రీసీర। భద్రేశు సేవించి
క్షేత్రసోమేశు మం।దిరము డాసి
యేచి యనంత భో।గేశ్వరస్థానంబు
రుద్రపాదములపైఁ। ద్రోవ గాఁగఁ
తే. గోటిపల్లీశు కోమలాం।ఘ్రులకు మ్రొక్కి
మండలాముఖదేశంబుఁ। గనుస్తరించి
భీమమండలి డాపలఁ। బెట్టుకొనుచు
గౌతమీగంగ లవణాబ్ధిఁ। గౌఁగిలించె. 22

తే. నీరుకడఁగోళ్ళఁగూడి ము।న్నీటఁగవయు
మొగులు బడి వాహినుల కెల్లు। మొరయవచ్చు
వార్ధు లేడింటికివలపు। వనిత యైన
మంగళోత్సంగ గౌతమీ। గంగ యెదుర. 23

—భీమఖండము.-

విఖ్యాతాంధ్రనగరములు.

కొండవీడు.

సీ. పరరాజ్య పరదుర్గ। పరవైభవశ్రీలఁ
గొన కొని విడనాడుఁ। గొండవీడు
పరిపంథిరాజన్య।బలముల బంధించు
కొమరు మించినజోదు। కొండవీడు
ముగురు రాజులకును। మోహంబు పుట్టించు
గుఱుతైన యురిత్రాడు। కొండవీడు
చటుల విక్రమకళా।సాహసం బొనరించు
కుటిలాత్ములకు గాడు। కొండవీడు

తే. ప్రవనఘోటక సామంత సరసవీర
భట నటానేక హాటక ప్రకటగంధ
సింధురారవ మోహన శ్రీలఁ దనరు
కూర్మి నమరావతికి జోడు కొండవీడు.

—చాటువు.

కొండపల్లి.

సీ. ప్రభవించె నే వీటఁ బర్వతాగ్రంబున
నరిగెరీశ్వరుఁడు శ్రీనాయకుండు
వసియించె నే వీట వర్ణిత సాలాంత
రమున మూలస్థాన రాజమౌళి
యుదయించె నేవీట నుత్తరాశాతట
భూషణీకృతనింబ పుట్టలాంబ
వరియించె నే వీట వలదిశాకోణంబు
నందు గుబ్బటల మొగలార మూర్తి
తే. వినుతిఁ గాంచె నే వీటను విప్రరాజ
వైశ్యశూద్రాది బహువిధ వర్ణసమితి
యట్టి పురరత్న మొప్పు భవ్యాంబుజాత
మండితామర తరువల్లి కొండపల్లి.

—సకలనీతినిధానము.

బందరు.

సీ. శ్రీకంఠ వైకుంఠ సేవావికుంఠనం
దారు మందిరము బృందారపురము
నిరతోత్స వైశ్వర్య నికరాభిభూతబృం
దారకపురము బృందారపురము

సంతతాయాత యాచకజనవ్రాతమం
దార భాసురము బృందారపురము
సకలవర్ణాశ్రమాచార సంపత్సమం
దారతి భరము బృందారపురము
తే. శిల్పినర్తక వర్తక చిత్రకార
సూత్రకారాదివివిధ విచిత్రకృత్య
దానధర్మపర ప్రజోత్కరచకోర
కారవిందారి కరము బృందారపురము.

పోచిరాజు వీరకవి — భల్లాణచరిత్రము.

పిఠాపురము.

సీ. చక్రవాళాహార్యజలధితుల్యోన్నత
ప్రాకార పరిఖావిరాజితంబు
సాంద్రముక్తా సౌధచంద్రశాలానేక
భర్మనిర్మిత హర్మ్య శర్మదంబు
కరిసైంధవాందోళికాధేను ధనధాన్య
వన దేవగృహ సరోవర్ణితంబు
విమల చాతుర్వర్ణ్య విద్వత్కవిశ్రేష్ఠ
భటనటామాత్య విస్ఫారితంబు
తే. రాజమాహేంద్ర వరదుర్గ రాజ్యభూరి
భారసంభరణా శ్రాంత భాసమాన
రావుమాధవనృపపరిరక్షితంబు
భోగనికరంబు పీఠికాపురవరంబు.

కూచిమంచి తిమ్మకవి — లక్షణసారసంగ్రహము

రాజమహేంద్రవరము.

సీ. ఉండు నే పీట మార్కండేయమునినాథ
సజ్జలింగ మనంగ శాసనుండు
ప్రవహించు నేపీటి పశ్చిమ ప్రాకార
మొరసి గంగమ్మ సాగరముకొమ్మ
యావిర్భవించినాఁ డేపీటికోటలో
బలభేది సుదనగోపాల మూర్తి
పాలించు నేపీటి ప్రాగు దక్కోణంబు
నుమ ప్రోది శ్రీమల్లకూరిశక్తి
తే. ప్రబలిధారసురత్రాణ భద్రజాతి
కరిఘటాసైన్యదుస్సాధ కనకలోహ
గోపురద్వారకవాట ప్రదీపితమతి
సాంద్రవిభవంబు రాజమహేంద్రపురము.

— కాశీఖండము

సోమరాజుపల్లి.

సీ. లవణాబ్ధివేలహేలా కాంచి యగునంధ్ర
ధరణిమండలికి ముత్యాల జల్లి
సంగ్రామ పార్థరాజన్య రాజశ్రీకిఁ
బెంపుమీఱిన జగజంపు వెల్లి
దాతలు సముదంచిత ప్రసూనములు గాఁ
గామితార్థము లిచ్చు కల్పవల్లి
యఱువదినాల్గువిద్యలకు నపూర్వఘం
టాపథంబైన పట్టణమతల్లి

తే. పంటనృపకౌస్తుభములకుఁ బా వెల్లి
కదన జయలక్ష్మితొలుచూలు కన్నతల్లి
విపుల భుజదర్ప దర్పితవిమతరాజ
రాజహృద్భల్లి మా సోమరాజుపల్లి. శృంగార శాకుంతలము.

నెల్లూరు.

సీ. పాలించు నేపీట బ్రహ్మాదవంద్యుండు
లీల మూలస్థాన లింగ గురుఁడు
దీపించు నే పీట దేవాలయంబులు
ధావళ్య నవసుధాధౌతము లయి
ప్రవహించు నే పీట బ్రహ్మాండ కర్పరం
బొరసి మిన్నులుముట్టు నున్న పెన్న
చెలువందు నే పీటఁ జిరకాల జీవన
స్వర్ణాల చెఱువు సంపూర్ణ మగుచు
తే. ప్రజలకును మన్కి సకలసంపదల కున్కి
భోగముల వీడు సురపతిపురికి నీడు
నమ్మికల టెంకి వైరులఁ జిమ్ముకొంకి
భాగ్యనికరంబు నెల్లూరు పట్టణంబు.

మంగళగిరి.

సీ. కల్యాణసరసిలోఁ గదిసి మజ్జన మాడి
ధౌత వస్త్రంబు లందముగఁ దాల్చి
కుధరాగ్రమెక్కి మాకొండ లక్ష్మి భజించి
నరసింహునకు వందనములు సేసి
మిరియంబు కలఁకువ మెదిపి చక్కెఱతోడ
గలిపి తియ్యని పానకములు చేసి

స్వామి కర్చించి శేషమంబైన సగమును
భక్తుల కెల్లను బంచిపెట్టి
తే. నగము దిగి వచ్చి శివదర్శనంబు చేసి
దిగువ నరసింహు నిందిరాదేవిఁ గొలిచి
భోగమోక్షంబు లనుభవింతురు జనులు
సత్య మిది మంగళాచలస్థలమునందు. 8

సీ. వేంకటాచలమున వేసట నొందక
వడలు భుజింపఁగాఁ బొడము దప్పి
శ్రీరంగమున నాసదీఱఁగఁ బొంగళ్లు
భోజనం బొనరింపఁ బొడము దప్పి
కాంచీపురంబులోఁ గాంక్షతీరెడునట్టు
లిడ్డెనల్ భక్షింప నెసఁగుదప్పి
యాళగిరిస్థలమున నాపోవఁగా దోసె
లారగించిన బుట్టెనట్టిదప్పి
తే. యర్చకస్తోమ హస్తశంఖాగ్రయుక్త
లలితగుడజలధారా ఘనళంఖశాయ
మానపానీయ మహిమచే నణఁచికొనును
జలజనాభుండు మంగళాచలమునందు. 9

పాలకొండసీమ.

శా. క్షేమాకీర్ణవికీర్ణధామనులు సక్షీణేక్షురంభాటవీ
స్తోమంబుల్ బహుశాలిధాన్యతతులెచ్చోటఁ నదీమాతృ
గ్రామంబుల్ బహుశాగ్రహారములనేకంబుల్ ధరంజూడఁగా
క్షామం బన్నది లేదు క్షీరగిరి దేశంబందు.నెప్పట్టునన్. 10

డిండిముఁడు మునులకుఁ జెప్పిన

విద్యానగరనిర్మాణము.

శా. విద్యారణ్యు లసంగ నెవ్వరతఁడే ♦ విద్యం బ్రకాశించె నీ
హృద్యం బైనపురంబొనర్చు విభవం ♦ బేలాగునం గాంచెనో
చోద్యం బయ్యెడి మీరు విన్నకథ యి ♦ చ్చోఁ జెప్పఁగాఁ దెల్పుఁడీ
యాద్యంతంబునటన్న దత్సభికులా ♦ హ్లాదంబుతో నుండగన్.

క. స్వామీ! విద్యారణ్య
స్వాముల చరితంబుఁ దెలుపవలె నంటిరిగా
యీమానవులకు నమ్ముని
సామర్థ్యం బెఱుఁగ వశమె ♦ జగతీరమణా! 2

మ. నరులజ్ఞానవిమోహితాత్ములగుటన్ ♦ రక్షింపఁగా నెంచి శం
కరుఁడే శంకరుఁడై విభేదమతముల్ ♦ ఖండించి వేదాంతశా
స్త్రరహస్యస్థితిఁ దెల్పఁగా నతఁడె వి ♦ ద్యారణ్యమూర్తిన్ జగ
ద్గురుఁడై త్రోఁచెఁ దదీయవైభవము లెం ♦ దున్మెచ్చఁగా శక్యమే?

తే. సకలవిద్యాప్రవీణుఁడై ♦ జనవరేణ్య
యమ్మహామాని శ్రీలక్ష్మి ♦ నాత్మఁ గోరి
మహితచింతామణీమంత్ర ♦ మర్మ మెఱిఁగి
సాత్త్వికోన్నతిఁ బెక్కేండ్లు ♦ జప మొనర్చె. 4

వ. ఇట్లఖండవిద్యాసుధాసాగరంబునఁ బొడమిన రత్నంబు కైవడిం దనరు నమ్మహాలక్ష్మింగూర్చి తదీయసాక్షాత్కారం బపేక్షించి యమ్మునీంద్రచంద్రుండు బహుకాలంబు తీవ్రతపంబు సేయుటయుఁ దత్తపోగ్రతకుం గరుణించి యొకనాఁడు. 5

సీ. కన్బొమలు వెదఁజల్లు ƒ కలికి చూపులతోడ
ముద్దుగుల్కు మెఱుంగు ƒ మొగముతోడఁ
గుందంబు నడఁగించు ƒ మందహాసముతోడ
విలసిల్లు వాలారు ƒ వేణితోడఁ
మించుల నలరించు ƒ మేల్మిసొమ్ములతోడఁ
దమ్మిపూ లమరుహ ƒ స్తములతోడ
శ్రీహరికోనగోటి. ƒ చెక్కు నొక్కులతోడఁ
దళుకుమించు కడాని ƒ వలువతోడఁ

తే. గామఁగన్నమ్మ నలమేని ƒ సామి కొమ్మ
కమ్మపూరెమ్మ యపరంజి ƒ కళుకుబొమ్మ
కలిమిముద్దులగుమ్మ సƒత్కరుణ గ్రమ్మ
నమ్మునీంద్రుని మ్రోలఁ బƒత్యక్ష మగుచు. 6

తే. వరమునీశ్వర వేఁడుము ƒ వర మటన్నఁ
గరములు మొగిడ్చి సంతోష ƒ కరము గాఁగఁ
బరమసద్భక్తి వెలయఁ దƒత్పరమతీవ్ర
భాసమానస్థితుల్ మించఁ ƒ బ్రస్తుతించి. 7

తే. అమ్మహాదేవితోడ ని ƒ ట్లనియె నతఁడు
వేడ్కమీఱంగ నాపేర ƒ వెలయునట్టి
పురముఁ గావింపవలయుఁ దƒత్పురమునందుఁ
జెలఁగి సతతంబు నీవు వƒసింపవలయు. 8

చ. అనవిని యిందిరారమణిƒయమ్మునిచంద్రునితోడఁబల్కె నో
వినుతగుణాఢ్య నీదు వెనƒ వెంటనె వచ్చెదఁ బొమ్ము ముంగలన్
ఘనతరలీలలం బురము ƒ గట్టుటకుం దగు చోటుగాక నన్
గనుఁగొనఁ బోకు మి య్యెడ నెƒకమ్మఱు సన్మునిరాజశేఖరా.

సీ. కఱువలు వెదఁజల్లు । కలికి చూపులతోడ
ముద్దుగుల్కు మెఱుంగు । మొగముతోడఁ
గుంపంబు నడఁగించు । మందహాసముతోడ
విలసిల్లు వాలారు । వేణితోడఁ
మించుల నలరించు । మేల్మిసొమ్ములతోడఁ
దమ్మిపూ లమరుహ । స్తములతోడ
శ్రీహరిశానగోటి । చెక్కు నొక్కులతోడఁ
దళుకుమించు కడాని । వలువతోడఁ

తే. గామునిఁగన్నమ్మ నలమేని । సామికొమ్మ
కమ్మపూ రెమ్మ యపరంజి । కళుకుబొమ్మ
కలిమిముద్దులగుమ్మ స । త్కరుణ గ్రమ్మ
నమ్మ సీంద్రుని మ్రోలఁ । బ్రత్యక్ష మగుచు. 6

తే. వరమునీశ్వర వేఁడుము । వర మటన్నఁ
గరములు మొగిడ్చి సంతోష । కరము గాఁగఁ
బరమసద్భక్తి వెలయఁ ద । త్పరమతీవ్ర
భాసమానస్థితుల్ మించఁ । బ్రస్తుతించి. 7

తే. అమ్మహాదేవితోడ ని । ట్లనియె నతఁడు
వేడ్కమీఱంగ నాపేర । వెలయునట్టి
పురముఁ గావింపవలయుఁ ద । త్పురమునందుఁ
జెలఁగి సతతంబు నీవు వ । సింపవలయు. 8

చ. అనవిని యిందిరారమణి । యమ్మునిచంద్రునితోడఁ బల్కెనో
వినుతగుణాఢ్య నీదు వెను । వెంట నె వచ్చెదఁ బొమ్ము ముంగలన్
ఘనతరలీలలం బురము । గట్టుటకుం దగుచోటు గాక నన్
గనుఁగొనఁ బోకు మియ్యెడ న । క్రమ్మఱు సన్మునిరాజశేఖరా.

వ. అనిన నమ్మహానుభావుం డట్లు తనయున్న చక్రవాటికిం జక్కని దక్షిణంబుగాఁ గతిపయప్రయాణంబులు సలిపి ముందటఁ దుంగభద్రాస్రవంతిం గాంచి, యందుఁ గృతావగాహులం డై యచ్చటిమానులం దన్నదీతటప్రదేశప్రభావంబుఁ దెలుపం గోరినఁ బురాణజ్ఞు లగు వా రిట్లనిరి. 10

తే. మునుపు సుగ్రీవుఁడును వాలియును గడంగి
భండనముఁ జేసి రిచ్చటఁ బ్రబలుఁ డైన
వాలి కలికి మతంగపర్వతము నెక్క
నల్ల రవిసూనుఁ డట శత్రుఁ డరుగరామి. 11

తే. అమ్మతంగమునీంద్రుని యాజ్ఞవలన
శాపయుక్తుండు గాన నాశైలమునకుఁ
జనఁగ భయమంది సుగ్రీవు జాడఁబోక
క్రమ్మఱును వాలి, యిది పూర్వకథ మహాత్మ! 12

సీ. ఇది నిజోన్నతశృంగ హేవాకజితమేరు
కుధర మై తగుహేమకూటశైల
మది పతంగతురంగ హారితప్రభాసంగ
మరకతశిఖర సమా మాల్యవంత
మిది వశ్యమునిదృశ్య హితలతాంచితమహా
భూమిజయుతఋష్యమూక శిఖరి
యది మతంగజబృంహితారవప్రతిరవ
ప్రదకంధర మతంగపర్వతంబు

తే. మునిజనోత్తమ కిష్కింధ యనఁగఁ దనరు
నిమ్మహాపుణ్యభూమి నీ వింద నిల్వ

నఘ్న మనుటయు విని యమ్మహానుభావుఁ
డాత్మ నద్భుతమంద నయ్యవసరమున. 13

తే. తత్ప్రదేశంబునందు నెంతయును వింత
మీఱఁగా నొకకుందేలు సారమేయ
మును మహోద్ధతిఁ దఱుము నబ్బురముఁ జూచి
యౌర ! యిది యద్భుతం బని యాత్మ నెంచి. 14

క. వీరక్షేత్రం బగు నిది
గారవమున నగర మిచటఁ గావింప శుభ
శ్రీ రంజిల్లు నటంచున్
సారమతిన్ సన్మహత్త్వచతురత వెలయున్. 15

సీ. కోటలా తెఱగంటి పాటలాధర లెల్ల
నాటలాడఁ దలంచ హాసుమించ
మేడలా మిన్నంటి జాడలానినయుంచ
జోడు లాదటఁగాంచు సాబ గెసంగ
శాలలా నవరత్న జాలలాలిత కాంతి
లీలరాశినవింత మేలుఁజూప
బాలలా మరుని బాగాల లాఁగునఁ బల్కు
హేలలోఁ గొనఁజాలు నింపుమీఱ

తే. నపుర నిర్మించెఁ దనపేర నఖిలలోక
పాలకపురాధిక ప్రభాబంధురముగఁ
గరిమ దనరంగ విద్యానగరము నాఁగ
మెఱయుపురరత్న మాధరామరవరుండు. 16

క. అది మొదలిఱువదిపట్టము
లిదివఱకు నృపాలతిలక యిది మీఁదట న

ర్వాదియేండ్లు వెలయునట్లుగ
మొదటన్ నిర్ణయ మొనర్చె ముని వరుండెలమిన్. 17
—కృష్ణరాయవిజయము

సీ. ఎదురైనచోఁ దన మదకరీంద్రము డిగ్గి
కేలూఁతయొసఁగి యెక్కించుకొనియె
మనుచరిత్రం బందుకొను వేళ బురమేగఁ
బల్లకి కేలూఁతఁ బట్టి యెత్తెఁ
గోకటగ్రామాద్యనేకాగ్రహారంబు
లడిగినసీమల యందు నిచ్చె
బిరుదైన కవిగండ పెండేరము లకీవె
తగు దని తానె పాదమునఁ దొడిగె
తే. నాంధ్రకవితాపితామహ యల్లసాని
పెద్దనకవీంద్ర యని నన్ను బిలుచునట్టి
కృష్ణరాయలతో దివి కేగలేక
బ్రతికియుండితి జీవచ్ఛవంబ నగుచు. 18
అల్లసాని పెద్దన.

వ్యాసాదులు ఆకసమునుండి యాంధ్రమండలమును గనుంగొనుట.

సీ. ఆంధ్రభూభువనమధ్యము పుండరీకంబు
సప్తగోదావర జలము తేనె
బ్రహ్మసంవేద్యాది బహుతీర్థములు తేఁకు
లకరులు చారుదివ్యస్థలములు

నాకంబు లవణాబ్ధి వేలావిభాగంబు
కల్యాణభోగమోక్షములు తావి
దక్షవాటీమహాస్థానంబు కర్ణిక
హంసంబు భీమనాయకుఁడు శివుఁడు
తే. గౌతమీసింధుకాంతేయ కణ్వనదులు
తుల్యభాగయు నేలేఱు దుమ్మికొనలు
భువనసంభావ్యమైన యీపుణ్యభూమి
ఘనఘసంసారతాపశాంత్యౌషధంబు. 1

ఆంధ్రదేశపు సముద్రపు టలలు.

సీ. జనమేజయారబ్ధసర్పాధ్వరాహూత
చక్షుశ్శ్రవస్సహస్రములఁ బోలి
బ్రహ్మాండమండలప్రాసాదసంభార
హరిమణిస్తంభసంహతుల నాఁగి
జంభారిదోస్తంభదంభోళిఖండితాం
జనశైలశిఖరపుంజములఁ బెనఁగి
సంహారసమయజంఝూమారుతోద్ధూత
కాలాంబువాహసంఘముల గెలిచి
యాడుచున్నవి తీండ్రిల్లి యంబరమునఁ
జేయుచున్నవి త్రిభువనాశ్లేషకంబు
నబ్జనాభుని తూఁగుటుయ్యాలలు గంటె
వేనవేలు పయోరాశి వీచిఘటలు. 2

ఉ. కాశిం జచ్చినయంతఁ గానిపడఁడుం గారాని కైవల్యమ
క్లేశంబా నిట వేదనాయకుని చే లీలాగతిం జేరరా

వో శీఘ్రంబున మర్త్యులార! యను నాకరూపంబునన్ గ్రియునా
శాఖాస్ఫాలనగౌతమీజలధిసంగస్థానకల్లోలముల్. 3

మ. అదె సంవేద్యము కోటిపల్లి యదె దక్షారామమన పట్టణం
బదెయభ్రంకషసౌధకూటఘనహేలావాస ముచ్ఛ్రాయసం
పద సొంపారెడు భీమలింగము మహాప్రాసాదభూమీధరం
బిదె సప్తర్షినదీప్రవాహ మిదె సంవీక్షింపుఁ డేకాగ్రతన్.

సీ. అదె పట్టిసస్థాన మందుండు వీరభ
ద్రేశ్వరస్వామి యర్ధేందుమౌళి
యదె పుండరీకాద్రి యచట మార్కండేయు
నిలువేల్పు ముక్కంటి వెలసెఁ దొల్లి
యదె కుమారారామ మాహాత్మ్యరేఖయౌ
చాళుక్య భీమేశు సదనవాటి
యదె కుక్కుటేశ్వరం బయ్యుపాంతము మేడ
హుంకారిణీదేవి యోలగంబు

తే. వాఁడె మాయింటివేల్పు పల్లవపురమున
నుండు లింగంబు ఫణిరాజకుండలుండు
సప్తముని సింధుసంగమేశ్వరుఁడు వాఁడె
కుండలాముఖ మిదె మౌనికులవరేణ్య! 4

అగస్త్యుని యాంధ్రదేశయాత్ర.

వ. అనంతరంబు దక్షిణకాశీసందర్శనంబునం గాని కాశీవియోగ
వేదనాభారంబు డింపవడదని డెందంబున నిశ్చయించి మంద
మందప్రయాణంబులఁ గొందలిరాకుబోఁడిక ముందఱఁబిలుచుకొం

నడపించుచు నెడనెడఁ బుణ్యవాహినీతీర్థంబులఁ గ్రుంకులు వెట్టి యాష్టమూర్తినభ్యర్చించుచుఁ గొన్నివాసరంబులకుఁ గుంభసంభవుఁడు గోదావరి నొరసి కొనుచు నాంధ్రదేశంబున కరుగునప్పుడు. 1

2. అహరారంభములందుఁ బ్రస్రవణశై లాధిత్యకాకందరా
కుహరక్రోడ కటాహ గద్గద నటద్గోదావరీసింధువా
ర్లహరీశీకరమాలికాశిశిరముల్ పంపాసఖుల్ దండకా
గహనగ్రాహులు వాయువుల్ దవసికిం గల్పించెనాహ్లాదమున్.]

ఋషికిఁ బంపాసరో వీచి పృషత శిశిర
గంధవాహ ప్రవాహ సంబంధములును
గాశికాక్షేత్ర విప్రయోగ ప్రభూత
తాపశాంతి యొనర్పంగ నోప వయ్యె. 3

పట్టిస శ్రీవీరభద్రేశు సేవించి
తిలసోమనాథునంఘ్రులకు నెఱఁగి
పురశాసను ననంతభోగేశ్వరస్వామి
హిమశైలకన్యకాధీశుఁ గొలిచి
పద్మాద్రిపై రుద్రపాదంబు లర్చించి
చేరి మార్కండేయశివు భజించి
కోటిపల్లి తీర్థకుండలాముఖముల
నర్ధేందుధరు విరూపాక్షుఁ దలఁచి
పల్వాలస్థానమున భూతభర్త నిలిపి
కొంతమున వృద్ధగంగను గ్రుంకువెట్టి
నతువాటిక సప్తగోదావరమున
మునిఁగి భీమేశ్వరునిఁ గాంచె మునివరుండు. 4

శా. ప్రాతఃకాలము తీవ్రభానుఁ డుదయింపన్ సప్తగోదావర
స్రోతఃపూరమునన్మునింగియభవున్ సోమార్ధచూడామణిన్
జ్యోతిర్లింగమయస్వరూపుఁ గొలిచెన్ శుద్ధాంతరంగంబునన్
పాతివ్రత్యమహాప్రభావనిధి లోపాముద్ర భీమేశ్వరున్.

మ. మునిచూడామణి యెల్లసత్కళలకున్ మూర్ధాభిషిక్తుండుగా
వున భూరికరణాంగహారములుతోవ్రల్ మెచ్చికీర్తించుచున్
శనివారోత్సవవేళఁ గన్గొనియె నాస్థానంబునన్ రాజనం
దనయుండానును దేశిమార్గమునగంధర్వాప్సరోనృత్యముల్.

వ. అంత. 7

తే. కుంభజుఁడు దక్షిణాభిముఖుం డగుటయు
సదను వీక్షించి వచ్చెనో యనఁగ వచ్చె
శంబరారిప్రతాపాగ్ని సామిధేని
నవశరద్వేళ శ్రీభీమనాథుఁ గొలువ. 8

తే. జిగురుఁ గొన్న రజస్స్ఫూర్తిఁ జెఱఁగుమాసి
జలద కుంభోదకంబున జలక మాడి
మలయజాచ్ఛపయోధర మందలీల
దిగ్వధువులందు శుచిఁ బ్రవర్తించె నినుఁడు. 9

వ. అనంతరంబ. 10

తే. కార్తికవేళ భీమశంకరుని నగర
వింధ్యసంస్తంభయిత దూతె విమల బుద్ధి
తొయ్యలియుఁ దానుఁ బుచ్చుల తోరణంబు
కలుష సంహతి సంహారకారణంబు
దక్షిణవారాణసి యగు
దాక్షారామంబు సొచ్చి తరుణేందుధరున్ 11

వీక్షించిన గోలెను గా
శీక్షేత్రాలోకసుఖము ♦ చేకుఱె బుషికిన్. 12

క. క్లేశంబును సౌఖ్యంబును
నాశువునను గుంభజన్ముఁ ♦ డభిమర్శించెం
గాశీవిరహము దక్షిణ
కాశీసంగమము వరుసఁ ♦ గలిగినకతనన్. 13

వ. పరోపకారపరుం డైన వానికిఁ బుంఖానుపుంఖంబులు సంప దళ్లు సంభవించుఁ దీర్థస్నాన దాన జప హోమ దేవ తార్చనాదులు పరోపకారంబునం బోలనేరవు; పరోపకా రంబు కంటె ధర్మంబు లేదు; లోకోపకారపరాయణుం డైన మాతాపితాదుల కింతలేసి ప్రయోజనంబులు సమ కూడకుండునె? యివ్విధంబున భోగమోక్షనివాసంబయిన దాక్షారామంబునం గొన్నిదినంబులుండి కొల్లాపురంబు న శ్రీమహాలక్ష్మిఁ దర్శింపం బోఁదలంచియాత్మైత్రావరుణి.14

సీ. అంతః ప్రవాహియై ♦ యావిర్భవించె నే
ధరణీధరము పొంతఁ ♦ దల్లి కాసి
పాఱె నే శైలంబు ♦ పాదమూలంబున
గల్లేటితో వృద్ధ ♦ గంగ వాసి
యుదయించె నేకొండ ♦ యుత్తరాశారసా
తలకుక్షి సప్తగో ♦ దావరంబు
జనియించె నే శిలో ♦ చ్చయము దక్షిణమునఁ
గణ్వవాహిని యుప్పు ♦ కడలికొమ్మ

తే. పద్మగిరి తోడఁబుట్టు వే ♦ పర్వతంబు
బలిసి యుండు నేయద్రికిఁ ♦ బంచలింగి

యట్టి వీరభద్రాఖ్యమహాచలమున
గరుగుదెంచెను వింధ్యమదాపహారి.

వ. ఇట్లరుగుదెంచి లోపాముద్ర కిట్లనియె

తే. దక్షిణానంద విపిన మధ్యంబునందుఁ
గ్రతువిధి ధ్వంస వేళ దేవతల నడఁకి
వీరభద్రేశుఁ డేయద్రి నెన్నుఁ దన్ని
గాతమీవారిఁ దరవారిఁ గడిగినాఁడు.

తే. పంకజక్ష్మాధరము వీరభద్రగిరియు
నంధ్రభూమికి వక్షోరుహద్వయంబు
భువన చక్షుఃకదంబ మంభోరుహాక్షి
గౌతమీగంగ ముత్యాల కంఠమాల.

సీ. ఎవ్వాఁడు డాచేతి క్రొవ్వాడి నఖమునఁ
జిదిమె భాషాదేవి చిగురు ముక్కు
గనకమేఖల గుచ్చి కట్టె నెవ్వాఁడు లీల
జెఱఁగుమైఁ బూషార్కు మెఱుఁగుఁ బండ్లు
కోరకెవ్వాఁడు పదాంగుష్ఠభాగంబున
నుడురాజు పొట్టగు జ్జుఱుకనూఁదెఁ
దఱిగె నెవ్వాఁడు ఖడ్గ ధారాంచలంబున
నగ్నినాలుక లేదు నంటఁబట్టి

తే. మోదె నెవ్వాఁడు ముప్పది మూఁడు కోట్ల
వేలుపులఁ బొఱఁబొఱ వెన్వెంటఁ దవిలి
యట్టి శ్రీవీరభద్రుఁ డీయద్రిమీఁద
భద్రకాళియుఁ దానుండుఁ బన్మనయున!

తే. బ్రహ్మసంవేద్యమాదిగాఁ బట్టి సాంతి
మతివ గోదావరీ నదీహారమునకు
నడుమ నాయకరత్నమై నలువు మిగులఁ
బంచలింగాశ్రయము వీరభద్రశిఖరి. 20

వ. అని చెప్పి యచ్చోటుఁ గదలి కతిపయప్రయాణంబుల. 21

క. శ్రీరారామంబునఁ బ్రా
చ్చారామంబునను గాదిమారామమునం
దారాధిప చూడామణి
నారాధించెను మునీంద్రుఁ డతివయుఁ దానున్. 22

వ. అనంతరంబ కతిపయప్రయాణంబుల శ్రీశైలంబుదరిసి. 23

తే. అర్థిఁ గుంభోద్భవుం డిట్టు లనియె సతికిఁ
బద్మలోచన! చూడు శ్రీపర్వత మిది
పాయ కిందుండుఁ బార్వతీ ప్రాణవిభుఁడు
మల్లికార్జున దేవుండు మదనవైరి. 24

తే. ధవళలోచన! శ్రీపర్వతంబు మహిమఁ
బ్రస్తుతింపంగ శక్యమే బ్రహ్మకైన
గండశిల లెల్ల శంభులింగంబు లిందు
సిద్ధమును లిందు జరియించు చెంచులెల్ల. 25

క. చాఁకన్న నీదు ముక్తుల
శ్రీకాశీక్షేత్ర మెవ్వరికి నే; నిక్కం
బీకుధర మిచ్చు శిఖరా
లోకనమాత్రమున ముక్తు లుల్లసిలంగన్. 26

—కాశీఖండము.

ఆంధ్రులు : ఫ్రెంచివారు.

(రంగరాట్ఛందస్సు.)

సీ. ఘనుఁడు విద్యారణ్యుఁ డనుపుణ్యపురుషుండు
బహుళతరైశ్వర్య పదవిఁ గోరి
పరదేవతోపాస్తి బహుకాల మొనరింప
నయ్యంబ ప్రత్యక్ష మగుచు నీదు
కోర్కె లీడేర్తు నింకొక జన్మమున కంచుఁ
బలికిన నాతుల పాటుఁ జెంది
సన్న్యసించినను దత్క్షణమున నాదేవి
సాన్నిధ్యమై మహైశ్వర్యసమితి

తే. బలము నొసఁగినఁ జింతించి తెలివిఁ గాంచి
విజయనగరాజ్యపురముఁ గావించి మించి
దీనిఁ బాలించుటకు యోగ్యుఁ డైన మేటి
యెవ్వఁడో యని యాత్మలో నెంచుకొనుచు.

తే. ఆమహారణ్యసీమ వేఁటాడువిజయ
నందనునిఁ జూచి యతని నానగరమునకు
శ్రీకరంబుగఁ బట్టాభిషిక్తుఁ జేసి
విజయనందనరాయలఁ బే రొసంగె. 2

క. అతఁడు సమస్తభూమివలయం బనవద్యవిశేష నీతి ప
ద్ధతిఁ దగ నేలుచుం గుటిల దర్పవిరోధి వరూథినీ హిమ
పతతి సహస్రభానుఁ డనఁ బ్రస్తుతకెక్కి మనోజ్ఞభాషియై
శ్రితజన పోషియై ప్రజలఁ జేకొని ప్రోచెను వన్నె వాసిగన్. 3

ద్వ[illegible]ంబున గర్భదారకుండను రాజకంఠీరవుం డుదయించి
నదిన ప్రవర్ధమానుండై వదాన్యగుణ విభాసమానుండై యా
ననగరంబు పాలించుచుండెఁ దదీయకీర్తి నిఖిల దేశంబుల
ండి మెండుకొనినం జూచి కుముదుండు మొదలుగాఁ గల
దిగ్గజంబు లెనమండ్రు గోలకొండనుండి వెలువడి యా
ర్భదారకనృపాలుని రాజధాని యైన యయనపురంబుఁ జేరి
రివాకిట వచ్చునెడ, నందు వద్లకణజంబు ముందఱఁ జింది
న్న ధాన్యం బేర్పఱించు నేర్పరియే గర్భదారకుండని
చ్చటి వారలచే నెఱింగి యిట్టివాఁడు మనకేమి త్యాగం
యఁ బోయెడి నెందులకువచ్చితిమని కొంతచింతించి యతని
తంజేరి యాశీర్వదించిన నారాజన్యమూర్ధన్యుండు వారి
తరంగంబెఱింగిచెఱునవ్వు నవ్వుచునవ్విద్వన్నికరంబును
యంతఃపురంబునకుం దోడ్కొని పోయి రంగలరారు
గారు వళ్లెంబులఁ జిరరత్నంబులగు నవరత్నము లుంచి, వేఱ
వడ్డించి భుజియింపుండని యుపచరించిన నయ్యర్థులతని
ర్థతకు హెచ్చుగా మెచ్చినంజూచియనంతరంబ షడ్రసో
ంబుగా భోజనంబుఁ జేయించి వలయు ధనకనక వస్తు
హన భూషణాంబరంబులు బహుమతులొసంగి మెసంగిన
సను వీడ్కొలిపిన వార లుప్పొంగి. 14

నిటువంటిదాత కలఁడే త్రిజగంబులలోన నెన్నఁగా
గుణాభిరాము యనిసారెకు సన్నుతిఁ జేసి గోలకొం
జని గర్భదారకు గుణాతిశయంబుల నెల్ల మేలు త
మకరాంక భూపతికిఁ బల్కిన నాతఁడుసంతసించుచున్.
దారకుఁ బిలిపించి స గారవించి

ఛత్రపతి యనుపేరును వేత్రపురము
కోటి రాజ్యంబు రథరథ్య కుంజరములు
సన్నుతు లొసంగి పనుప నుత్సాహలీల. 16

ఉ. వేత్రపురంబుఁ జేరి కడు వేడుక మీఱఁగ దానధర్మముల్,
పాత్రమెఱింగి సేయుచును పారయశంబును గాంచి యెంతయుం
బుత్రులు లేమి డెందమునఁ బొక్కుచు నుండెడు గర్భదక్ష
చ్ఛత్రపతి క్షమాపతికి సారసనేత్రు దయాసమగ్రతన్. 17

క. శ్రీలక్ష్మమాంబయందున
శోలయనరనాథశౌరి సూనృతభాషా
శీలుఁడు వడమల ధరణీ
పాలుఁడుఁ దిరుమల విభుండుఁ బ్రభవించి రొగిన్. 18

వ. తద్వంశంబున. 19

సీ. నీలకంధరురీతి నీలకంధరు భాతిఁ
దనదాన విభవంబు ఘనతఁ గాంచ
రాజరాజును మీఱి రాజురాజును గేరి
తనమహైశ్వర్యంబు ఘనతఁ గాంచఁ
చిత్రభానునిఁ గెల్చి చిత్రభాను నదల్చి
తన విక్రమోన్నతి ఘనతఁ గాంచ
హరినందనుని మించి హరినందను హసించి
తనమోహనాకృతి ఘనతఁ గాంచ

తే. నందగోపాల వంశ రత్నాకరైక
పూర్ణచంద్రాయితాంగ విస్ఫూర్తి బొమ్మ
యావనీపాల రామానుజాంబికాత
నూజుఁ డగు తిరువేంగడేంద్రుండు వెలయు. 20

సీ. తీక్ష్ణవ్యాజముల్ దీర్పంపఁగల యుక్తి
తీఱని తగవులఁ దీర్చుశక్తి
యెటువంటి దొరనైన నెంత నీ వను పదు
ఫ్రాంసుభాషను కథల్ పల్కుముద్దు
సమయోచితంబుగా సభలఁ బల్కెడు నేర్పు
హితుల నేరముల సహించునోర్పు
తనకుఁ బ్రియోక్తు లందెదఱుఁ బల్కఁ దగువీఁక
పురుషసింహ మనంగఁ బొసగుఁఘాక

తే. గాంచి యిల జాతిదొరల మెప్పించి మించి
కవులఁ దనియించి చుట్టాల గారవించి
సుహితుల నణంచి దిక్కుల యశము నించి
ప్రబలు శ్రీతిరువేంగడ ప్రభుకిరీటి. 21

వ. ఇవ్విధంబున మహాయోగశాలియై 1ఫ్రాంసు 2హింగ్లీజు 3దినమార్గ 4యొలందాయం పరుదొరు (?) 5పురతకేశు మొదలయిన యూరూజాతి 6ఫాదరులకుం దెలియని గూఢార్థంబులఁ దెలియంజేసి, వారిచే మేలుమేలని పొగడి కలుగాంచి యితరమతంబుల మర్మకర్మంబు లన్నియుఁ బరిశీలించి జ్ఞాననిధులయిన సకల కలావల్లభులగు త్రోటరముల్లు ప్రముఖులకు విశదపడని భావార్థంబుల మాటమాత్రంబున నాటలవలెఁ దేఁటపఱిచి, బుద్ధిమూర్తిభవించినట్లు, ధైర్యంబు సాక్షాత్కరించినట్లు, చాతుర్యంబు రూపంబు గైకొన్నట్లు నీతి యాకృతిం దాల్చినట్లు తేజరిల్లి, పరేంగితజ్ఞానంబును,

---

1 French, 2 English, 3 Danish, 4 Dutch, 5 Portuguese, 6 Father.

దారతమ్య విమర్శనంబును, ఘటనాఘటన సామర్థ్యం
బును, నుచితానుచిత కార్యవివేచనంబును గలిగి, యవ్యా
జపరోపకారమూర్తియై దిగంతవిశ్రాంతకీర్తియై ప్రవర్తిల్లు
నమ్మహాపురుషుని ప్రభఁజూచి సైరింపఁజాలక [1]ఫ్రాంసుకుం
పిణీ కార్యధురంధరుండై [2]జనరాలు పట్టంబునుం బూని
దొరతనంబు సేయుముశియనే [3]జనరాలు కొన్నికుచోద్యం
బులుసేసి నానాట హెచ్చుగా మచ్చరించిన నాజాడ తెలిసి
యేవిధంబుననైన నితని మట్టువెట్టెదనని యెంతెయుం బం
తగించి సీమకు సూత్రంబులు పన్ని లక్షాంతరంబులు కర్చు
చేసి విస్తారంబుగాదస్తరంబులువ్రాయించి ఫ్రాంసురాజన్యు
న కాంజనరాలు దుర్వ్యాపారంబు లెఱిఁగించి తత్క్షణంబు
న బదులు దొరను రప్పించి యాతనిచేత నాముశియనే
యను వానిఁబట్టి కట్టించి కొట్టించి గిడ్డంగిన వేయించి తన
మనంబునంగలచలంబంతెయుఁ దీర్చుకొని పద్దుచెల్లించితివని
యెల్లవారలుం గొనియాడఁ గుంపిణికి ముఖ్యమంత్రియై
యవతారపురుషుం డనఁదగిన దొరచేత మెప్పులొందుచుఁ
బెంపందినం జూచి నవాబులు సంస్థానపతులు సాటివారలు
వర్తకులు నాశ్చర్యంబునం బొదలి యిట్లనిరి. 22

సీ. జాతి [4]కౌంసెలు మేజాపల్కపైఁ గొట్టి
లీల నేఘనుఁడు చెల్లించుకొనియె
సీమకుట్టు ఫిరాదుచేసి దస్త్రాల్ వ్రాసి
యేతంత్రి [5]కప్తాను నెట్టెఁగొట్టె

---

1 France, 2 General, 3 Bussy, 4 Council, 5 Captain.

సగఁ బ్రాఁసుదారలలోఁ గదగవుల కేర్పడి
యేపిటవరి నిర్వహించి మించెఁ
గరితోరు పట్నాలుగలుగు మంత్రులలోనఁ
జెలఁగి యేమేటి ప్రసిద్ధిఁ గాంచె

తే. సకల భాషలు మాటాడఁ జదువ వ్రాయ
నిపుణత వహించి యెవ్వాఁడు నెగడె జగతి
నట్టి తిరువేంగళేంద్రు గుణాతిశయము
తెలుపఁ బన్నగపతికైన నెన్న వశమె! 23

సీ. ఏమంత్రి యుజ్జ్వల శ్వేతాతపత్రంబు
పరితాపమును జేయుఁ బగతురకును
నే జనపాలుని తేజంబు చీఁకట్లు
గ్రమ్మించు రిపుకోటి కన్నుఁగవల
కే నెఱయోధయోగ దానఘనం డధి
కము సేయు వైరిశోకానలంబు
నే మంత్రి సత్కీర్తి సోముఁ డింకించు ని
ర్ణిద్రారి సేనాస ముద్రములను

తే. జగతి నే మేటి నెఱధాక పాటియైన
మంత్రులకు గుండె గాలంబు మాడ్కిఁ దనరు
నట్టి తిరువేంగడేంద్రుఁ డీక్షైనయోధ
కలుగ నేర్చునె యూఁడులో కముల యందు. 24

క. అతని కులపాలికామణి
పతిభక్తివిశాల బంధుపరిపాల యరుం
ధతిసదృశలీల బుధస
న్నుతసద్గుణ జాల లక్ష్మమాంబిక వెలయున్. 25

చ. సతిపతు లిద్దరెంతయును సంతతిగాంచు తలంపునన్ మహా
వ్రతములు దీర్థయాత్రలు దపంబులు బ్రాహ్మణపూజలున్శివా
యతనిలయంబులున్ వనచయంబులు సత్రములగ్రహారముల్
వితతతటాకపాళి చలివెందర లచ్చుపుభక్తి సేయఁగన్. 26

వ. ఇవ్విధంబున నవ్వధూవరులు సుపుత్రులఁ బడయుటకై కా
వించు పూజల శ్రీకృష్ణమూర్తి సంతసిల్లి తొల్లి నందునికా
తని కులంబున నవతరించెద నని వరం బొసంగినవిధంబు
తలంచి యీతిరువేంగడనాథునకు లక్ష్మమాంబికకుం గూర్మి
నందనుండనై యుద్భవింతుంగాక యని నిశ్చయించి. 27

మ. క్షితిలోఁ గోసలరాజవర్యసుతకున్ శ్రీరామునట్లా పార్వతీ
సతికిన్ శక్తిధరుండు గల్గుగతిఁ గృష్ణస్వామి విఖ్యాతిగా
నతులప్రౌఢిని లక్ష్మమాంబసుతుఁడై యానందరంగక్షమా
పతిచంద్రుండన నుద్భవించెను గళాభాగప్రపూర్ణాకృతిన్. 28

క. అతనికి సహోదరుండై
మతి ధృతివితరణ కళాచమత్కారమహో
న్నతుఁడు తిరువేంగడ మహా
పతి యుద్భవమై చెలంగె బాలార్కక్రియన్. 29

సీ. ధైర్యంబు సంతతౌదార్యంబు శౌర్యంబు
గాంభీర్య చాతుర్యకౌశలములు
మతిశక్తి ఘనయుక్తిమధురోక్తి పితృభక్తి
యుచితజ్ఞతయు నీవి యోర్పు నేర్పు
దాక్షిణ్యమును జల్లఁదనము చక్కదనంబు
రసికత యాశ్రితరక్షకతయుఁ

దారతమ్యప్రాఢి తంత్రంబు శీలంబు
సత్యవాక్యోన్నతి చలము బలము
తే. నగ్గురో బాలతో దల్లి యొనరఁ గూర్చ
ప్రేమ నల్లారు ముద్దుగాఁ బెంచినట్టి
యఖిల సుగుణాభిరాముఁ డై యనుదినంబుఁ
బ్రబలె నానందరంగ భూపతి కిరీటి. 30

చ. తెలివికిఁ బుట్టినిల్లు జగతీశుల కెల్లను మేలుబంతి వి
ద్యల కొటారుగల్లు తాలిమికిఁ దావు వదాన్యతకున్ నిధానమా
పులకును మెట్టపంట కవిభూసురవాటికిఁ గల్పవాటి యై
కలియుగకృష్ణమూర్తి యనఁగాం జెనురంగవిభుండు కీర్తులన్.

శా. అంతన్ జెంగలుపట్టునం దనరు శేషాద్రీంద్రు సత్పుత్రియా
కాంతారత్నము రూపవిభ్రమకళాకారుణ్య దాక్షిణ్యవి
శ్రాంతిన్ లక్ష్మినిమించు సద్గుణసమాజన్ మంగతాయీసతిన్
సంతోసంబునఁ బెండ్లియాడె విభవైశ్వర్యంబులు ప్పొంగగన్.

సీ. కన్నులా చిన్నారి పొన్నారికి బిడారు
చూపులా కరుణకుఁ బ్రాపుదాఁపు
బలుకులా సత్యసంపదలకుఁ బుట్టిల్లు
గుణములా యమృతానకు నిలయంబు
వితరణమా సదావిశ్వవిఖ్యాతంబు
శీలమా లోక ప్రసిద్ధికరము
చిత్తమా బహుధర్మ చింతనాయత్తంబు
పుణ్యమా సౌజన్యమునకుఁ దావు
తే. నగుచు నే సతీమణికిఁ జెన్నలరు నట్టి
శ్రీమదలమేలుమంగమ్మ చేయువట్టి

నది మొదలు ప్రాజ్యసామ్రాజ్యపదవి రంగ
భూపతికి నాఁడునాఁటి కుప్పొంగఁ దొడఁగె.

వ. అంత.

గీ. సీమలోనుండి ఫ్రాన్సురాట్ఛేఖరుండు
పసిఁడిబెత్తంబు భూషణాంబరము లనిచి
కుంపిణీ దుబాసితన మీయ సొంపుగులికి
రహి చెలఁగ మీఱె నానందరంగశౌరి.

క. ఆవిజయరంగ రాయఁడు
ధీవరు సహజన్ములైన తిరువేంగడగో
త్రావిభుఁడు నాఁడునాఁటికిఁ
బూవులచే రెత్తినటులఁ బొసఁగి వెలింగెన్.

వ. తదనంతరంబ.

గీ. రాయసింహాసనాసీన రంగపతికి
శ్రీమ దలమేలుమంగాసతీమణికి ది
నప్రవృద్ధి ముద్దు విజయానందరంగ
చంద్రుఁ డుదయించె సత్కళాసాంద్రుఁ డగుచు.

సీ. ప్రభవమొందిననాఁడె ఫ్రాంసురాజేంద్రుండు,
బహుమానములఁ జాలఁ బనిచినదియుఁ
బలుకనేర్చిననాఁడె పాచ్ఛాయి మొదలైన
ప్రభువులు భవ్యులై పరగినదియు
నడువనేర్చిననాఁడె కడిమిసీమను సుబా
దొరతనంబు వహించి మెఱసినదియు
నాడ నేర్చిన నాఁడె యఖిల భూపతులచేఁ
గానుకల్ గప్పముల్ గాంచినదియుఁ

పవ నేర్చిననాఁడె కే విస్తారమండ
ధిపత్యంబుఁ బూని చెకలంగి నదియు
నకులజ ముద్దువిజకయా నందరంగ
నతికే కాక కలుగునే కే యితరులకును ? 39

న్నముద్దు విజయానందరంగ నృపాలుండు బాలగోపాల
రితివలె ముద్దుగుల్కుచు, సేతుహిమాచలాంతరధరా
యం బంతయు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యంబుగా నేలుచు రాయ
హాసనాసీనుం డగుటం జేసి ప్రబలుం డగుటయు నయ్యా
రంబున. 40

మ్మహిఁ బ్రబలిన ఢిల్లిమ
మ్మదుషా ఫాదుషా ధరరాధీశ్వరు హు
మ్మను నాజరుజంగుమ
మ్మవఁ జేకొనక మెలఁగెనట విని కినుకన్. 4

క నాజరుజంగుసకెత్వ మ్మడంచి
ి దక్షిణసుబ గట్టుకొ మ్మటంచు
హిరాయు మొహాదీనుఖాను నపుడు
కుషా పంప నతఁడు దోర్బలము మెఱయ. 42

ర వరూధినీసమేతుం డై బహుదూరంబు గడచివచ్చి
సురాజు సహాయంబువడసినం గార్యసిద్ధిసులభంబగునను
వునఁబుదుచ్చేరికుంపినికిం గార్యస్వతంత్రియుఁదంత్రియు
త్రియు నైనముద్దు విజయానందరంగనృపాలునకుం గాగి
బువాసిన నాతండత్తెఱఁగంతయు దొరయైనడూప్లెక్సు
రాజునకెఱింగించి పరమప్రయత్నంబున నతనిసమ్మతిలం
నిజతంత్రశక్తివలన సాతారానగరమున జెఱంబడియున్న

ఛందాసాహేబు న్విడిపించి మొహదీను ఖానునకుంతచేసి పుదుచ్చేరినున్న రజాసాహేబునకు నవాబుతనం బిప్పించి యతని వెనువెంట విక్రమ విక్రమార్కులగు ఫ్రాన్సు సోల్జరులను ససహాయ శూరులగు బారుసిపాయీలనుం గూర్చిన నారజాసాహేబును, చందాసాహేబును హిరాయిక మొహదీను ఖానుండును నేకస్థులై ఫ్రాన్సు ఫౌజును ముందిడుకొని, అనువరుద్దీను ఖానును నతని ఫౌజును నిమేష మాత్రంబున ముంచి; యార్కాడు నాక్రమించి, యటు వెన్క మధుర, తంజాపురి, మైసూరు, ఇక్కేరి మొదలైన సంస్థానంబుల నిట్టట్టు గావించి;

తత్సమయంబున లక్షగుఱ్ఱంబులతోఁ దమపై దండెత్తి వచ్చి పుదవాపురి నాక్రమించుకొనిన నాజరుజంగు నా నెట్టున నిలువనీయక తఱుమఁగొట్టి గులాం నహుమ్మదు మహమ్మదు ఖానుని దండంతయుఁ జూఱలాడించి, తురకతమాషుఖానుని నిర్నామంబు గావించి, నలుసింగుఖానుని దండంత జూఱలాడించి, మహమ్మదు అబరాల్ పాళయం బంతయు నెత్తిగొట్టించి, మహమ్మదల్లి ఖానుని ఫౌజంతయుఁ బటాపంచలై పాఱందఱిమి, మఱియునుంగలుగు వీరాధివీరుల నెచ్చటను నఱకా లూఁద నీక చెల్లాచెదరు గావించి, పరాక్రమించిన నట్టియెడ నాహిరాయత మొహదీనుఖానుఁడు నాజరు జంగు దళంబునం జొచ్చి పీనుంగుపెంటలు గావించి పేర్చియార్చి యపగడంబుగా వారిచేఁ బట్టువడిన నాసుద్ది విని కిట్టల్కు రెట్టింప సామాద్యుపాయభేదంబులం దంత్రంబులం బన్ని యన్నాజరుజంగుం ద్రుంగడంగించి, వారి

ద్భండంతయుఁ జూఱలాడించి యెప్పటియట్ల హీరాయతు మొహదీనుఖానుని నిజాము పట్టణంబునం బ్రతిష్ఠించి యతనివలన వజాయురాయఁ డనుబిరుదుపేరును జెంగలిపట్టుజిల్లా జాగీరునుం గుమారశేఖరుండైన ముద్దువిజయానందరంగరాయాగ్రణిపేర మూఁడువేల గుఱ్ఱంబులకు మనసుబాదారతనంబును నవపత్తుమాయి మురాతఁబు మొదలైన మహారాజలాంఛనంబులుం గైకొని దొరయైన డూప్లెక్సురాజేంద్రునిచేతను నానబాబునిజాములచేతను ననేకస్తోత్రంబులం బడసి యపారంబైన కీర్తిం గాంచిన సకలదేశాధీశు లానందకందళిత హృదయారవిందులై. 43

సీ. సాతారలోనున్న ఛందసాహేబును
   జెఱఁబాపి పిలిపించు నెఱతనంబు
ధృతి హీరాయిత మొహదీద్ఖాను జతఁజేసి
   యనవర్దిఖానుఁ గొట్టిన చలంబు
హెచ్చుగా దండెత్తి వచ్చిన నాజరు
   జంగును దునిమిన సాహసంబు
నార్కాడు మొదలైన యట్టి కర్ణాటక
   సుబకు నబాబుఁగాఁ బ్రబలు శక్తి
తే. ధాకగాఁ గృష్ణహద్దు కన్యాకుమారి
దాఁకఁ గలిగినదేశ మంతయును గట్టి
నట్టిసామర్థ్యము విజయానందరంగ
ఘనునకే గాక యొరులకుఁ గలదె ధరను? 44

సీ. తనరాక విన్నమాత్రమున బల్లిదుఁడైన
   ఢిల్లిపాచ్ఛా గుండె తల్లడిల్ల

తనఘాక విన్నయంతనె జయసింగును
భయపడి కాన్క కప్పము లొసంగఁ
దనపేరు విన్నంత దద్దరిల్లి నిజాము
ఫౌఁజు చీకాకుఁగా బరువులెత్తఁ
దనయాజ్ఞ బలు సుబేదారులు నితరదే
శాధినాథులు శిరసావహింప

తే. జగతిఁ బొంపొంద నాజరుజంగువంటి
వాని నవలీలఁ దెగటార్చి వన్నెవాసి
చెందినవజారత విజయానందరంగ
ఘనుని దృష్టికి నెవ్వరైనఁగాని యెదురె.?

సీ. ఏఘను జయభేరి కా ఘనధ్వని విన్నఁ
బరరాజహంసలు పరువులెత్తు
నేనరేంద్రుని ధాటి నీక్షించి నంతనే
భోగికులంబులు పుట్టలెక్కు
నేరాజు తేజంబు నిసుమంత విన్నంత
శత్రుచక్రంబులు సంచలించు
నే నృపకేసరి హెచ్చుఘాకను విన్న
వైరికుంజరపాళి పూరిఁ గఱచు

తే. నట్టి యానందరంగధరాధినాథు
బలపరాక్రమవైఖరిఁ బ్రస్తుతింప
వశమె మహిలోన మనవంటివారి కంచుఁ
బొగడుచును దమతమదేశములకుఁ జనిరి.

కృష్ణరాయల దిగ్విజయము.

మ. పురసంరక్షణ దక్షులౌ జనులకున్ బుద్ధిస్థితుల్ దెల్పి భూ
సురసందర్శిత దివ్యలగ్నమహిమల్ బొల్పొందనందంబుతో
స్థిరశౌర్యోన్నతి జృంభమాణగరిమన్ దిగ్జైత్రయాత్రామతిన్
వెరవొప్పన్ బురిచెంతలన్వెలిగుడారోద్యుంగఁ బంచెన్వెసన్.

ఉ. పంచి సమంచితస్థితి సభాసదులన్ విలసత్కృపన్ విలో
కించి ధరాసురేంద్రులకుఁ గీర్తిచెలంగ సమస్తవస్తువుల్
మించిన వేడ్కదానముల మేయగతిన్ ఘటియించి విస్ఫుర
త్కాంచన భూషణావళీతతద్యుతిరంజిత దివ్యమూర్తినిన్. 2

చ. వరమతి సద్గుణప్రకటవైభవ నిర్జితశారదాంబయౌ
తిరుమలదేవి కప్పురపు దీవెన వీడెమొసంగి పంపఁగా
నరవరమౌళి దివ్యశకునమ్ములు గన్పడ భద్రదంతిపై
సరగున నెక్కి ఛత్రమును చామరముల్మెఱయంగ నెంతయున్.

సీ. అనవద్య చిత్రవాద్యస్వనంబులతోడ
భేరీ విరావముల్ బోరుకలఁగ
గంధేభ ఘీంకారక ఘనతరధ్వనితోడఁ
దురగ హేషారవస్ఫురణ మెసయ
వరభూసురాశీరవ ప్రభావముతోడ
వంది మాగధ శబ్దబృంద మొనర
సకలాభరణ పంక్తి చకచక ద్యుతితోడ
సురుచి రాయుధదీప్తి సొబగు మీఱ

తే. సరస మన్నీలు దుముదార్లు చతురవితత
సకలసేనా సమేతులై సంనడింప
రమణఁ జెలువందు రాజమార్గమున వచ్చె
రమ్యగుణశాలి శ్రీకృష్ణరాయ మౌళి.

తే. అతని మహిమకుఁ జాల సత్కృతము నొంది
విరులవానలు గురియించు వేల్పులనఁగ
విమలసౌధాగ్రములనుండి వేడుకలర
సేసజల్లిరి పురిలోని చెలువ లపుడు.

క. ఇటువలెఁ బురంబు వెలువడి
కటకృహమున నిలిచి ఘనశుభప్రదవేళన్
జటుల చతురంగసేనా
భటులెసఁగన్ నడచె దిశలఁ బ్రతిరవ మడరన్.

మ. చని ప్రాగ్దక్షిణపశ్చిమోత్తర విదిగ్భాగాలంబులన్ వైరిక
ర నృపాలాననిఁ జుట్టుముట్టుకొని యా రాజ్యంబులం గల్గ
ధనముల్గొందడి మూఁకలాఁగుటయు మార్గద్వల్లీలతో సర
న్య నిరూఢించదధీశులెంతయును జకన్యప్రాప్తిమన్ గ్రమ్మ

సీ. రటితదిక్తటనటత్ప్రట పెటార్భటులతో
ఘోరమైన తుపాకి గుండ్లచేత
దవ్వుదవ్వున హెచ్చి జివ్వుజివ్వున వచ్చి
ప్రసరించు రాచూరి బాణములను
పెల్లుగా వెసఁ జిత్తజల్లుగా వెదఁజల్లు
పెంపరుల్ పెంపారు సంపగముల
ధాటీగతి నటింప మాటికి నూటిగా
నాటెడు బల్లెంపు టీఁటెగముల

తే. సటిమిటిటిమిన భయమున । విఱిగి జనిగి
నిజబలంబుల ధాకకు । నిల్వకరులు
శరణుఁ జొచ్చిన వారలఁ । గరుణఁ జూచి
యుచటి దుర్గస్థలంబుల । నాక్రమించె. ౮

వ. అనంతరం బొక్కహుమ్మత్తున నుమ్మత్తూరు శివసముద్ర స్థలంబుల నెసంగు గంగరాజు నొడయులనోడించి శ్రీరంగ పట్టణంబు నిరీక్షించి పరాక్రమక్రీడలు గ్రక్కదల నక్కడి సంకుల నాయకునిం గటాక్షించి చంచత్ప్రతాపంబున బిజాపురంబుగడి దుర్గంబు చాయం జనుదెంచు సమయంబున. ౯

ఉ. శ్రీలిఁజెలఁగు నానృపతి। శేఖరుధాటికి నిల్వ కెంతయుఁ
జాలిసిఁబొంది యచ్చటి ర।సాతల నాయకులాత్మలఁ మహా
దోళనమంది కోటలును । దుర్గములంగయికొమ్మటంచు ను
ద్వేలభయంబునఁ శరణు। వేడుచుఁగానుకలిచ్చిమ్రొక్కనన్.

క. శరణాగత రక్షణమున
బిరుదాంకుఁ డతండు వారిఁ । బ్రేమం గనుచుఁ
గరుణించి తత్పురంబుల
నెఱయం దనబలము లుంచె । నిండిన వేడ్కన్. 11

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రతిదినప్రవర్ధమాన శౌర్యధైర్యధుర్యుండగు నమ్మహీమండలాఖండలుండు తొంటి రఘుమహారాజ చందంబున నిఖిల రాజులుం దనకు హస్తగతంబులు సేయ నాదవని, ముదుగల్లు, రాచూరు మొదలైన మహాస్థలంబుల నిజబలంబులుంచి మించిగోలకొండపుర(?)ంబుపై నో

నాఁ దుద్దండ వేదండ కాండ భట ప్రకాం
నవసరంబున.

ఉ. ఆగజవాజిబృందములకా భటకోటుల
హాగురుశౌర్యధైర్యములకాత్మఁగలం
హాగణుతింపశక్యమె యాహర్ని శముఁ
య్యాగరనాముదానగరియందువిజా

తే. లక్షగుఱ్ఱంబుతోడను లక్షణంబు
మెఱయ బీరానమూఁ డిండ్ల తురక
కృష్ణవేణికినీవలఁ గృష్ణరాయ
నృపుల కెదురుగఁ జనుదెంచి నిలి

చ. నిలిచినవార్తవేఁగరులు నిక్కముగాఁ
జెలఁగి భళీ తురుష్కతతి జెంతకుఁ
కలఁగి తొలంగిపోయెదరుగాక మదిం
నిలువఁగనేర్తురేయను చునిశ్చలధైర్య

తే. అపుడు కొలువయి కొలిచిన యము
ఖులను మన్నిల నందఱుఁ బిలువఁ బ
సకల బహుమానము లొనర్చి జనవ
డల్ల తురకల వృత్తాంత మెల్లఁ దె

తే. అపుడు సభలోనఁ గలిగిన యఖిల
వరులు మన్నీలు మిగుల నద్భుతము
ఘనతరస్థైర్యధైర్యముల్ గానఁబడ
బల్కి రెంతయు సంతోషభరితు ల

క. ఆన్నృపమణి పర్యంతము
రాసిత్తుమె శౌర్యమహిమ రంజిల ని

పూని విరోధుల గెల్తు మ
నూనపరాక్రమధురీణ యుర్వీరమణా! 18

వ. అని పలుకుచు మహాసంరంభంబున శత్రుసైన్యంబుల పయిం దారసిల్లి. 19

సీ. నడయాడు కొండల వడువున వేదండ
తండంబు లొండొండ మెండుకొనఁగఁ
గడలి తరంగల బెడఁగారు చందానఁ
గాండప్రకాండముల్ గడునటింప
పెదురుగుంపులు వెల్లి విరిసిన ట్లితెంచె
ననఁగ బల్లెము లీఁటె లతిశయింప
నంచ లంబరమున మించిన ట్లంచిత
చ్ఛత్రచామరసిత చ్ఛాయ లలర

తే. ఘంటికాకింకిణీఘణంఘణవిరావ
భూరి భేరీరవంబులు బోరుకలఁగ
రాయ బలములు గవిసె గుఱ్ఱంపు దొరల
పౌజుపై దేవగణములు ప్రస్తుతింప. 20

వ. ఇట్లు తార్కొని యొండొరుల మార్కొని తమతమ దొరల నామాంకంబు లగు బిరుదులు పేర్కొని తొలుదొల్త యులబలంబు లెసంగఁ దుపాకుల పెళపెళలు, పెట్లుగ్రోవుల పెటపెటలు, జబురుజంగుల ఫిరంగుల ధమధమలు, ధమామీలఘమధమలు, బాణంపుఁ జివ్వల చిఱచిఱలు, బాణంబుల జిఱజిఱలు, మనంబులం బట్టు చిఱచిఱలు, శింజినీటంకారంబులు పరస్పరహుంకారంబులు నన్యోన్యపురస్కారణంబులు, నితరేతర తిరస్కారణంబులు, వివిధరోషణంబులు,